

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

НЕСВІТ ГАЛИНА ПЕТРІВНА

УДК 321 (427)

**ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ФАКТОР РЕФОРМУВАННЯ
СУСПІЛЬСТВА**

Спеціальність 23.00.02 - політичні інститути і процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса 2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській Академії державного управління при Президентові України (Одеська філія).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Балабаєва Зінаїда Василівна,
Українська державна академія зв'язку ім. О.С.Попова,
завідувач кафедри політології

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Наумкіна Світлана Михайлівна,
Південноукраїнський державний педагогічний
університет ім. К.Д.Ушинського,
завідувач кафедри політичних наук.;

кандидат політичних наук
Дубовик Володимир Алімович,
інститут соціальних наук Одеського
державного університету ім.І.І.Мечникова,
доцент кафедри міжнародних відносин.

Провідна установа: Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка, кафедра політології. Міністерство освіти та науки України, м. Київ.

Захист відбудеться " 28 " вересня 2001 р. о 10 годині

на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.086.02 в Одеській національній юридичній академії за адресою: м.Одеса, вул.Піонерська, 2, ауд.312.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Одеської національної юридичної академії
За адресою:65009, м.Одеса, вул.Піонерська,2.

Автореферат розісланий "28" серпня 2001 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Дудченко В.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Затяжний процес реформування суспільства в посткомуністичних країнах ставить перед наукою питання про пошук шляхів його оптимізації, визначення найбільш ефективних шляхів перетворень в економічній та політичній сфері. По мірі розвитку інформаційної революції стає все більш визначним поняття інформації як трансформаційного ресурсу. Саме інформація найбільш впливає на всі процеси перетворення. Особлива роль інформаційної складової в перехідній інфраструктурі посилюється тією обставиною, що саме через неї найбільш ефективно здійснюється зовнішній вплив на становлення та розвиток ринкових механізмів.

Не випадково в усіх країнах в програмах ринкових перетворень значне місце відводиться розвитку сучасних інформаційних технологій. Світова наука зробила висновок, що в постіндустріальних країнах вирішальним управлінським ресурсом є наявність знань і володіння інформацією, тоді як роль фінансів і безпосереднього державного примусу стають все менш значимими.

Державний, адміністративний та інші силові примуси поступово змінюються на інформаційний та психологічний тиск. У технологій володарювання в даний час головне завдання : добитись при мінімальних фінансових і взагалі матеріальних затратах максимального впливу на людей. Найбільш ефективним інструментом сучасної влади є знання, які дозволяють досягти бажаної мети, мінімально витрачаючи ресурси влади.

Проте, інформаційний ресурс, як і всі інші, вимагає управління. Це повинна вирішувати інформаційна політика, яку держава здійснює за допомогою розробки законодавства, що врегульовує відношення власності. Держава повинна турбуватись про інформаційну безпеку суспільства та громадянина, вона повинна володіти значною частиною інформаційних технологій, приймати участь в формуванні ринку товарів та послуг.

Правова неврегульованість дає можливість втілення приватних посередницьких організацій в сферу інформаційних послуг, при цьому держава втрачає величезні кошти як через слабкість податкового законодавства, так і із-за відсутності контролю за виконанням вже діючого законодавства.

В суспільстві недостатньо використовується досвід світової політичної науки, яка узагальнює досвід розвитку інформаційної політики в різних країнах, попереджує про можливі наслідки та прорахунки в цій галузі, визначає найбільш перспективні напрямки в оптимізації державної політики в сфері інформації. Саме цим і обумовлений вибір теми дисертації.

Актуальність теми пов'язана з необхідністю вивчення специфіки формування і здійснення інформаційної політики держави як фактора реформування суспільства. Вивчення місця і ролі інформації в перехідному суспільстві, специфіки її як трансформаційного ресурсу дасть можливість

визначити, які напрямки діяльності держави, пов'язані з управлінням інформацією, дозволять оптимізувати процес економічних і політичних реформ.

Актуальним є освоєння світового досвіду в здійсненні інформаційної політики, вивчення висновків, зроблених західною наукою, про тенденції розвитку інформаційних процесів та їх наслідків. Важливим є розуміння місця вітчизняної практики у вирішенні питання про входження України у світовий інформаційний простір, освоєння інформаційних технологій.

Особливе місце в інформаційній політиці займає інформаційна безпека. Актуальним є аналіз стану справ у цій галузі, оскільки інформаційна безпека є складовою частиною національної безпеки. Вивчення імперативів інформаційної політики дозволить показати найбільш перспективні напрямки удосконалення діяльності держави для запобігання погроз, що несе із собою некерована інформаційна революція.

У вітчизняній і закордонній політичній науці значна увага приділяється різним аспектам інформаційної політики. Зокрема, Карась І.З., Наумов Д., Чубукова О. розглядають конституційно-правові аспекти інформатизації суспільства, інформаційних відносин, а також правові режими інформаційних ресурсів. Законодавча діяльність держави, спрямована на правове врегулювання всіх інформаційних відносин у суспільстві, дозволяє створити необхідне правове поле, у рамках якого буде здійснюватися інформаційна діяльність. Це складає важливий аспект програми реформування суспільства.

Українські і російські вчені особливу увагу приділяють вивченню місця і ролі інформації в управлінні суспільством. Балацький Є., Гажієнко Г.І., Закупень Т., Залюк В., Кондрашова С.С., Кушніренко О.Г., Т.М., Кравченко С., Мізерна Т., Слинько Т.М., Сидоренко В., Ібрагімова І., Яковлев П.Г. розглядають інформаційний фактор в управлінні державним сектором, проблеми інформатизації органів управління на регіональному і національному рівні, використання інформаційних технологій для удосконалення процесу управління, взаємодії різних рівнів управління в процесі прийняття рішень. Особлива увага приділяється вченими вивченню ролі інформаційно-аналітичних технологій в управлінні.

Питання інформаційних технологій, їхньої ролі в реформуванні суспільства розглядають Бритков В.Б., Дубовський С.В., Грачов Г.В., Громов Г.Р., Павлютенкова М., Соколов В., Тарасенко В.В., Чубукова О. Насамперед, це питання формування національного ринку інформаційних технологій і послуг, ролі інформаційних технологій у політичному процесі, у політичній боротьбі, а також у національному і світовому розвитку.

Міжнародні аспекти інформаційних процесів є предметом дослідження великої групи вчених. Зокрема, Герман К., Кочетков А., Константинов Д.Д., Лук'яненко Е., Мовсесян А., Торкні В. аналізують інформаційну політику таких міжнародних організацій як ООН і НАТО в напрямку

руху світового співтовариства до формування інформаційного суспільства, інформаційні аспекти транснаціоналізації і проблеми входження України у світовий інформаційний простір.

Особлива увага у вітчизняній і закордонній науці приділяється ролі засобів масової інформації в перетворенні суспільства. Бебик В., Гаджієв К.С., Костенко Н., Лукницький С.П., Макеев С., Музальов В., Незнамов В., Пугачов В.П., Чукут С., Штельмах В. розглядають засоби масової інформації з погляду політичної комунікації, їх ролі в політичному процесі, формування інформаційної еліти в Україні, ролі ЗМІ у виборах, а також у процесі державного будівництва. ЗМІ розглядаються також як інструмент формування суспільної свідомості в умовах становлення державності.

Інформаційна безпека особистості, суспільства і держави аналізується в різних аспектах. Методологічні аспекти інформаційної безпеки розглядають Бінько І.Ф., Костенко Г., Литвиненко А.Ю., Литвиненко О.В., Потіха В.М., Феоктистов Г.Г., Шевченко Г. Інформаційно-психологічне протиборство в сучасних умовах аналізують Граčov Г.В., Коротченко Є.Г., Макаренко Е., Поздняков А.І. Зокрема, цікавими є висновки цих учених про інформаційно-психологічний захист, як фактор збереження політичної ментальності нації. Проблеми інформаційних воєн присвячують свої роботи Панарін І., Перепелиця Г., Поздняков А., Почепцов Г.Г., Расторгуєв С.П., Роговець В. Батурін Ю.М., Кузнєцов В., Жодзишський А.М. вивчають інформаційну безпеку з погляду криміналізації суспільства, росту комп'ютерної злочинності.

Американська політична наука давно і детально вивчає весь спектр інформаційних процесів. Західне суспільство першим відчуло на собі вплив інформаційної революції і її наслідків. Протягом багатьох років вчені аналізували її вплив і прийшли до висновку, що суспільство має справу з новим феноменом, що готовий перетворити всі процеси, інститути і відносини, прискорити процес глобалізації, сформувати новий ресурс влади. Цим проблемам присвятили свої роботи відомі американські автори Артертон Ф.К., Гомперт Д.С., Гроссман Л., Дентон Р.Е., Лаудон К., Кук Т.Е., Кливленд Х., Перлоф Р.М., Стерлінг Т.Д., Суссман Г., Тоффлер А., Харт Р.

Дані напрямки наукових досліджень вплинули на вибір теми дисертаційного дослідження. Усі перераховані вище аспекти наукових досліджень стосуються окремих напрямків інформаційної діяльності. Потрібно проведення аналізу інформаційної політики в цілому як фактору впливу на трансформаційні процеси в суспільстві.

Дисертаційне дослідження має безпосередній зв'язок з темою науково-дослідної роботи кафедри філософських і соціально-політичних наук Академії державного управління при Президенті України (Одеська філія) "Державне управління і місцеве самоврядування" (шифр 013), а також науково-дослідницької роботи "Удосконалення системи державного управління соціаль-

но-економічними і політичними процесами" (на прикладі Півдня України) (№ держреєстрації 324).

Мета дисертаційного дослідження полягає в дослідженні й обґрунтуванні найбільш ефективних способів використання інформаційного ресурсу в реформуванні суспільства, місця і ролі інформаційної політики держави в цій галузі. Реалізація поставленої мети обумовлює необхідність вирішення таких **дослідницьких задач**:

- визначити поняття інформації як трансформаційного ресурсу і як соціально-політичного явища;
- визначити концептуальні основи інформаційної політики держави;
- дослідити найбільш ефективні шляхи впливу інформаційної політики держави на процес реформування суспільства;
- показати місце інформаційної безпеки особистості і суспільства в структурі інформаційної політики;
- проаналізувати імперативи інформаційної політики, можливий вплив їх на суспільство в період його трансформації.
- вивчити висновки американської політичної науки про напрямки розвитку інформаційної революції в суспільстві та можливість їх використання у вітчизняній практиці.

Об'єкт дослідження - процес розвитку інформаційної революції і його вплив на різні сфери життя суспільства.

Предмет дослідження - інформаційна політика держави, спрямована на удосконалення процесу реформування суспільства.

Методи дослідження - полягають в оцінці основних напрямків впливу інформації на розвиток суспільства, їх наслідків, характеру сприйняття суспільством цих змін за допомогою конкретно-історичного методу. Оскільки предметом аналізу є політика держави як система політичних рішень, в дисертації використовуються методи системного та функціонального аналізу. Позначений останній метод дозволяє оцінити ефективність політики удосконалення реформ у перехідний період, показати досягнення і прорахунки в цій сфері діяльності. На основі принципу об'єктивності розглядаються висновки американської політичної науки, можливість їхнього застосування в умовах реформування посткомуністичного суспільства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексному аналізі найважливіших структурних елементів інформаційної політики держави й обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів її впливу на реформування суспільства. Конкретно наукова новизна полягає в тому, що:

- обґрунтовані найважливіші характеристики інформації як трансформаційного ресурсу і як соціально-політичного явища;
- сформульовані концептуальні основи інформаційної політики держави, проаналізовані основні напрямки її впливу на реформування суспільства;
- визначені місце, роль та значення інформаційної безпеки особистості та суспільства в структурі інформаційної політики держави;
- сформульовані та обґрунтовані імперативи інформаційної політики, доведена необхідність їх врахування в реформуванні суспільства;
- введені в науковий оборот праці американських авторів, маловідомих у вітчизняній політичній науці.

Практичне значення отриманих результатів полягає в конкретному визначенні інформаційної політики держави, її структурних елементів, напрямків її впливу на розвиток суспільства.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані в діяльності органів виконавчої влади, що займаються інформаційно-аналітичною діяльністю, процесом інформатизації, а також у діяльності органів державного управління.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у викладанні курсів державного управління, політології, соціології, держави і права, а також у спеціальних курсах з інформаційної політики держави.

Апробація результатів дисертації здійснювалася в доповідях і виступах на міжнародних, регіональних, вузівських науково-практичних конференціях: на міжнародній науково-практичній конференції "Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція", що відбулася в Одеській національній юридичній Академії в жовтні 2000 р; на науково-практичній конференції "Ефективність державного управління: регіональний аспект", Львів 22 січня 2001 року; на 4-й щорічній науково-практичній конференції викладачів та слухачів Української Академії державного управління при Президенті України (Одеська філія) "Пріоритетні напрямки ефективного використання ресурсного потенціалу регіону: управлінський аспект" 19 квітня 2001 року; на 4-й (56-й) звітній конференції професорсько-викладацького складу й аспірантів 27-28 березня 2001 року в Одеській національній юридичній академії; на науково-практичному симпозіумі "Права людини та сучасні проблеми розвитку українського суспільства" 20 квітня 2001 року в Одеській національній юридичній академії.

Основні положення дисертації обговорювалися на наукових семінарах і засіданнях кафедри філософських і соціально-політичних наук Української Академії державного управління при Президенті України (Одеська філія).

Результати дослідження надруковані в 6 статтях автора, із яких 4 опубліковані в фахових виданнях. У цих статтях відбито основні положення дисертації, проміжні результати дослідження та висновки щодо вирішення досліджуваних у роботі проблем.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації 193 сторінки із них основного тексту 174 сторінки. У списку використаних джерел 205 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Перший розділ дисертації **"Інформація як філософська категорія і як соціально-політичне явище"** складається з двох підрозділів. У першому підрозділі "Поняття інформації, її сутність" розглядається інформація як філософська категорія. У науковому осмисленні поняття "інформація" ключовими є поняття: "дані", "інформація", "знання", "мудрість". Поняття "дані" використовується для позначення недиференційних фактів без контексту. Поняття "інформація" означає дані, що складають категорії, класифікаційні схеми, тобто організовані дані (але вони організовані іншими, а не нами). Поняття "знання" означає інформацію, що уже засвоєна людиною, включена нею у власний потік свідомості. Поняття "мудрість" означає накопичені, інтегровані знання, перетворені в досвід. Доведено, що ключ до одержання, а тим більше, до раціонального використання енергії - у "інформаційній могутності" суспільства у наукових, техніко-технологічних і організаційних знаннях, у наявності ефективних засобів одержання, накопичення і збереження, переробки, передачі і використання інформації. Тільки при наявності знань можна відвоювати у природи матеріально-енергетичні ресурси, організувати виробництво, раціональне управління техніко-технологічними процесами, а на цій основі - процесами соціальними і духовними. Відсутність інформації закриває доступ до енергії, до пошуків її нових форм, до її найбільш ефективного використання. Прогрес суспільства в загальній формі залежить від його матеріально-енергетичної й інформаційної оснащеності. Вона повинна втілитися в техніку і технологію, у цінності культури, у знання і досвід людей, у форми їхнього спілкування, у всю систему суспільних відносин. Аналіз інформаційної політики держави як чинника реформування суспільства потребує використання таких понять як "інформаційний простір", "інформаційна інфраструктура", "інформаційні технології", "інформаційна могутність", "інформаційний потенціал". Існують різноманітні підходи до визначення цих понять.

У другому підрозділі "Інформація як трансформаційний ресурс" інформація розглядається як соціально-політичне явище, використані висновки американських учених Л.Гроссмана, Х.Кливленда, А.Тоффлера, що аналізують трансформаційний характер інформації. Інформація може розглядатися як самостійний виробничий ресурс поряд із працею, капіталом, землею і підп-

риємницькими можливостями, а не просто продуктом інтелектуальної діяльності. однак, на відміну від праці, капіталу і землі інформація є ресурсом нематеріальним, хоча й може матеріалізуватися на паперових або зберігатися на електронних носіях. Саме універсальність інформації, що спирається на сучасну технічну базу у вигляді світових електронних мереж, перетворила її в потужну продуктивну силу і дозволила говорити про вступ людства в стадію інформаційного суспільства.

Другий розділ дисертації **"Вплив інформаційної політики на реформування всіх сфер життя суспільства"** включає п'ять підрозділів. У першому підрозділі "Концептуальні основи інформаційної політики" розглядаються основні структурні елементи інформаційної політики, визначені основні напрямки і засоби державної інформаційної політики, досліджено передумови та шляхи переходу від політики інформатизації до інформаційної політики держави. Новий імпульс державна інформаційна політика одержала у зв'язку з усвідомленням необхідності побудови інформаційного суспільства в Україні, як головної умови її політичного і соціально-економічного розвитку і зберігання сприятливого іміджу країни, її статусу у світі.

Державою поставлено завдання формування такої інформаційної політики, яка б заклала основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України і її входження у світовий інформаційний простір, забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави. Крім того, увага приділяється формуванню демократично орієнтованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, розширенню правового поля регулювання суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації. Державна інформаційна політика повинна бути інструментом зміцнення зв'язку центру і регіонів, що забезпечує проведення єдиної політики держави на всій території країни. В роботі аналізуються погляди американських вчених на інформаційну політику, її ліберальний та консервативний варіанти, можливості їхнього застосування при формуванні вітчизняної інформаційної політики.

У другому підрозділі "Інформаційні аспекти управління суспільством" розглядаються можливі напрямки удосконалення управління під впливом інформаційної політики держави. Інформація є невід'ємним атрибутом управління, вона пронизує усі його рівні і функції. В даний час відсутня достатня інформаційна база для прийняття раціональних рішень у цій важливій сфері життя суспільства, зокрема в сфері розвитку державного сектору промисловості і розробки бюджетних програм по його підтримці і модифікації. Заповнення цієї прогалини є першочерговим завданням відомств, відповідальних за здійснення цієї реорганізації. Важливою складовою стратегічного управління є інформаційно-аналітичне забезпечення. Застосування відповідних інформаційних технологій дозволяє домогтися результативності організаційно-економічних

заходів щодо управління діяльністю підприємства в довгостроковій перспективі, його взаємодії з органами державної влади. Особливої уваги потребує розробка механізму взаємодії органу управління з постачальниками інформації на основі правових норм, раціональної організації інформаційних потоків, упорядкування процесів її збору і поширення (передачі). Поряд із цим варто передбачити відповідальність за достовірність, повноту й оперативність інформації, а також її обсяг і конкретну тематику.

Новим напрямком інформаційної роботи виконавчих органів влади є вивчення громадської думки з різних питань соціально-економічного і політичного життя суспільства, система привселюдного інформування громадян про діяльність державних органів. Інформаційне забезпечення є базою, на якій будується управлінська діяльність державного апарату. Саме тут інформація особливо виняткова як наукова категорія. Розглядаються проблеми вдосконалення управління в інтерпретації американських авторів, які вплив інформаційної революції на управління пов'язують з виникненням нових менеджерів, спроможних працювати з інформаційними технологіями, вміють застосовувати їх для нарощування виробництва, розуміють їх значимість для розвитку підприємства.

У третьому підрозділі "Політика держави в області інформатизації" відзначається, що реформування суспільства в умовах інформаційної революції неможливе без здійснення програми інформатизації, яка спрямована на формування правових, організаційних, науково-технічних, фінансових, методичних і гуманітарних передумов розвитку інформатизації. Досліджуються застосування і розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах громадського життя України, формування системи національних інформаційних ресурсів. Велике значення для розвитку інформатизації має здійснення зваженої політики в сфері реформування власності. В основу державної політики інформатизації повинно бути покладено державне регулювання процесу інформатизації на основі об'єднання принципів централізації і децентралізації, саморозвитку, самофінансування, самооплатності, державної підтримки через систему пільг, кредитів, прямого бюджетного фінансування. Першочергові пріоритети віддані створенню нормативно-правової бази інформатизації, включаючи систему захисту авторських прав і особистої інформації, формуванню телекомунікаційної інфраструктури, насамперед оптимізації чинної мережі магістралей передачі даних, формуванню комп'ютерної мережі, як частини загальносвітової мережі Інтернет.

У четвертому підрозділі - "Інформаційні технології і реформування суспільства" - відзначається, що інформаційні технології стають діючим інструментом у реформуванні суспільства. Сучасне суспільство наповнене і пронизане потоками інформації, що потребують опрацювання. Тому без інформаційних технологій, так само як і без енергетичних, транспортних і

хімічних технологій, воно нормально функціонувати не може. Невміння використовувати їх може призвести до істотного відставання в перетворенні всіх сфер життя суспільства. З розвитком інформаційних технологій ростуть прозорість світу, швидкість і обсяги передачі інформації між елементами світової системи, з'являється ще один світовий чинник, що інтегрує та починає активно впливати на відкритість суспільства.

Американські вчені попереджують, що застосування інформаційних технологій настійно потребує заходів адміністративної реформи, досвід проведення яких у західних країнах накопичений дуже великий, і вже є значні результати цих перетворень. В процесі реформування суспільства відбувається неминуча політизація всіх сфер його життя. Політична й управлінська роль засобів масової комунікації в суспільстві полягає в оцінці політичних програм, платформ, ідей і пропозицій громадян, громадських організацій, політичних партій. Програми новин забезпечують одержання громадянами швидкої і всеосяжної інформації з даних питань. Американська політична наука робить висновок про те, що ЗМІ, особливо індустрія новин, перетворюються в політичний інститут, що не тільки інформує, аналізує інформацію, але він сам "створює" події. Програми новин забезпечують одержання громадянами швидкої і всеосяжної інформації з даних питань. Суспільна думка може бути використана в якості арбітра між гілками влади. Ньюс медіа внаслідок корпоративного спонсорства деякою мірою незалежні від трьох гілок влади. Йде поступове зближення стандартів ньюс медіа з політичними стандартами управління. Перетворившись у могутній інститут, ньюс медіа починають змінювати саму політику. Телебачення, звичайно, не може змінити жорсткі факти суспільного життя, але воно може і реально здійснює містифікацію цих фактів. Воно доводить нам щогодинно, що політика може бути зведена до телевізійних картинок. Найбільше важливим є те, що телебачення визначає набір почуттів, які повинен відчувати глядач, слухаючи новини.

Розглядаючи ньюс медіа як політичний інститут, необхідно робити це за аналогією з вивченням інститутів інших гілок державної влади. Необхідно вивчати їхню структуру, функції, систему відповідальності, законодавство, що регулює їх діяльність, і тоді стане очевидним, що інститути державної влади - це ті, що обираються відповідно до існуючого законодавства, а ньюс медіа це інститут, що не обирається народом, це "посередницький" інститут.

У той же час передачі новин піднімають питання про спроможність, відповідальність, повноваження і профпридатність політичних діячів і правомірність політичного курсу. У зв'язку з цим виникають три питання: чи означає ріст впливу ньюс медіа на політику те, що цей інститут може брати участь у вирішенні державних питань за допомогою журналістських, а не відкритих політичних методів, властивих легітимним інститутам державної влади? Хто вибирає репортерів, що подають інтереси цих людей в державній політиці в цілому і чи можна вважати ньюс медіа

цілком відповідальними за той політичний вибір і рішення, що робляться під їхнім впливом? Чи не означає вище сказане, що, можливо, прийшов час задуматися над проведенням нової, більш перебірливої політики стосовно ньюс медіа, щоб бути впевненими, що новини, які ми одержуємо, відповідають нашому курсу в розвитку демократичного суспільства?

В третьому розділі дисертації **"Інформаційна безпека в структурі інформаційної політики"** чотири підрозділи. У першому підрозділі "Конституційно-правові основи інформаційної безпеки" аналізуються конституційні та інші правові норми, що регулюють проблеми інформаційної безпеки, виділяючи серед них найбільш значимі. Захист інформаційного суверенітету тісно пов'язаний із поняттям інформаційної безпеки, що може бути розглянута, з одного боку, як захищеність внутрішньої інформації як такої, що припускає захищеність якості інформації, її надійність, захищеність різних галузей інформації (державної, банківської, комерційної таємниці) від розголошення; захищеність інформаційних ресурсів. З іншого боку, інформаційна безпека означає контроль над інформаційними потоками, обмеження використання провокаційної, ворожої суспільної інформації, включаючи контроль над рекламою; захист національного інформаційного простору від зовнішньої інформаційної експансії.

Ще одним важливим аспектом інформаційної безпеки є захист комп'ютерної інформації від розкрадань. Державна політика забезпечення інформаційної безпеки, будучи складовою частиною політики національної безпеки, припускає системну превентивну діяльність органів влади щодо забезпечення гарантій інформаційної безпеки особистості, соціальних груп і суспільства в цілому.

У другому розділі "Інформаційна безпека особистості" порушені питання про зберігання ментальності української нації в її політичному аспекті. Розвиток інформаційних технологій, їх проникнення у всі сфери життя суспільства відкривають якісно нові можливості впливу на свідомість людини, її психіку, який може здійснюватися й в антисоціальних цілях. Отже, у структурі інформаційної безпеки одне з найбільш важливих місць займає інформаційно-психологічна безпека.

Наявність розвинутих, демократично організованих інформаційних інститутів, що повідомляють громадянам основні суспільно-політичні знання й висвітлюють об'єктивно політичні події - одна з найважливіших гарантій стабільності демократичної держави, ефективності управління суспільством.

В третьому підрозділі "Імперативи інформаційної політики" проаналізовані імперативи інформаційної політики, зокрема, розглядаються неминучі соціальні наслідки інформаційної революції, що проявляється в соціальній практиці будь-якої держави. На Заході широко обговорюється проблема появи нової інформаційної еліти, що заявляє про свої претензії на владу.

Не менш складною проблемою, що також є неминучою в ході здійснення інформаційної політики це створення інформаційної інфраструктури або, як її називають у США, "інформаційний суперхайвэй" (інформаційна магістраль). Вона являє собою інтеграцію в єдине ціле самостійних інформаційних мереж.

Потрібний контроль і з боку громадян для захисту своїх особистих прав. Можливі три фази такого контролю. Перша фаза - коли людина одержує право, у випадку його конфлікту з державними установами, зажадати потрібну їй інформацію. Друга фаза - визнання автономності особистості, її права на свій стиль життя і самовизначення у світі. Третя фаза пов'язана з визнанням індивідуальних прав людини як державного службовця.

Імперативом є виникнення технологій "масової участі". Вони включають електронні мас медіа, спроможні передати в лічені секунди інформацію з центрального джерела всьому світу і, навпаки, за допомогою масових опитувань, конференцій, комп'ютерів, що автоматично фіксують відповіді громадян, ними можна настільки ж швидко одержати повідомлення про реакцію громадян на отриману інформацію.

В четвертому підрозділі "Протидія інформаційній війні" значна увага приділена проблемам протидії інформаційній війні як чиннику забезпечення національної безпеки. Інформаційна війна розглядається як специфічна форма реалізації інтересів тих або інших соціальних груп, що супроводжує людство протягом усієї його історії. З огляду на існуючі у світі процеси глобалізації телекомунікаційних мереж, можна припустити, що саме інформаційним видам агресії буде відданий пріоритет у майбутньому. Засобами протидії інформаційній війні є, насамперед, забезпечення державою права громадян на інформацію, проведення чіткої інформаційної політики, вирішення проблем власності в сфері інформації, визначення ролі держави в регулюванні всіх проблем в інформаційній сфері. Держава повинна постійно удосконалювати технічні засоби протидії інформаційній війні. Ці засоби повинні розроблятися власними силами, повинні бути вітчизняні наукові розробки, з тим, щоб виключити можливість технічного контролю за їх функціонуванням.

У здійсненні політики військового будівництва держава повинна передбачити корегування в підготовці військових спеціалістів в області інформаційного протистояння, вивчати, наприклад, досвід інформаційного протистояння під час недавніх військових конфліктів у Перській затоці, на Балканах та інших гарячих точках планети. Зокрема, предметом особливого вивчення повинні стати інформаційні дії Росії під час антитерористичної операції в Чечні, що є достатньо показовою в плані наслідків неякісної роботи інформаційних служб для престижу держави не тільки за кордоном, але, насамперед, у своїй країні.

У **висновках** підводяться підсумки результатів авторських пошуків, узагальнюються наукові погляди американських дослідників на роль інформаційної політики в житті суспільства, її наслідків, визначені підходи до подальшого дослідження цієї проблеми.

1. Дослідження вітчизняної та зарубіжної літератури, основних напрямків інформаційної політики в Україні та інших країнах дозволяє зробити висновок, що глобальною тенденцією є формування інформаційного суспільства. Це проект планетарного масштабу, в якому кожна нація буде рано чи пізно виступати в ролі співавтора, нести власні ідеї та культурні особливості. Український культурний, науковий, світоглядний внесок також важливий для реалізації проекту інформаційного суспільства. Інформаційна політика держави є тим засобом, з допомогою якого процес руху до інформаційного суспільства може стати більш ефективним.

2. Інформація є унікальним універсальним ресурсом, абсолютно “ліквідним” як з погляду легкості переміщення в просторі так і у часі, можливості бути загальнодоступною, а також перетворюватись в гроші. Саме універсальність інформації, що спирається на сучасну технічну базу у вигляді світових електронних мереж, перетворила її в потужну продуктивну силу та дозволила говорити про вступ людства в стадію інформаційного співтовариства. Масове впровадження знань, інформації у виробництво змінило робітників, характер їхньої праці. Усе більше і більше робітників переходять у сферу обслуговування, сферу інформаційної діяльності, де результатом їх діяльності є не матеріальні речі, а символи.

3. Державна інформаційна політика повинна стимулювати ріст виробництва засобів інформатизації, телекомунікації, інформаційних продуктів і послуг і одночасно платоспроможний попит на них. Практична реалізація державної інформаційної політики в сучасних умовах України вимагає широкої психологічної кампанії по підтримці її основних положень у суспільній думці, роз'яснень її соціальної спрямованості, доказу її обґрунтованості.

4. Для здійснення інформаційної політики необхідно здійснити комплекс заходів, названий інформатизацією суспільства. Новий імпульс державна політика інформатизації одержала лише останнім часом у зв'язку з усвідомленням необхідності побудови інформаційного простору в Україні, як головної умови політичного та соціально-економічного розвитку, зберігання сприятливого іміджу країни, її статусу в світі.

5. Державна політика забезпечення інформаційної безпеки України - це надзвичайно важливе завдання, що повинно вирішуватись в ході здійснення реформування суспільства. Зміст інформації, що надходить до громадян через засоби масової інформації, дозволяє говорити про наростання інформаційної агресії, слабкості національного законодавства в питанні захисту громадян від інформації, що руйнує свідомість. Метою такої політики повинно бути, насамперед, створення умов для своєчасного виявлення джерел інформаційних погроз і можливих їхніх нас-

лідків. Необхідно визначити комплекс превентивних мір з метою нейтралізації або зменшення негативних наслідків інформаційних погроз, створити умови для забезпечення своєчасної, повної і точної інформації для прийняття рішень, здійснювати інформаційну діяльність з метою гармонізації особистих, суспільних і державних інтересів як основи досягнення політичної стабільності в суспільстві.

6. Інтеграція України в світовий інформаційний простір ставить перед національною наукою і практикою конкретні завдання щодо гармонізації законодавства різних країн, готових до співробітництва в інформаційній та інших сферах життя суспільства.

7. Грамотно розбудоване інформаційне забезпечення розвитку суспільства - основа організованості соціального простору, умова його спроможності перебудуватися у відповідності до обставин, що складаються. Особливо це стосується економіки. Проблеми економічної діяльності є провідними у формуванні основ інформаційного суспільства. Економіка - це телекомунікаційна інфраструктура, це технічна база, це виробництво та сервісна сфера, а також збільшення зайнятості спеціалістів, зменшення плінності кадрів, спеціалістів в галузі інформації за кордон.

8. Реформування системи управління суспільством вимагає становлення якісної інформаційно-аналітичної роботи. Необхідна координація діяльності всіх державних інститутів, які зайняті інформаційною діяльністю з метою найбільш ефективного використання інформаційного ресурсу. У цьому зв'язку принципово важливим є координування роботи всіх державних інститутів, що вже створені й успішно функціонують, це, насамперед, державні комітети, покликані здійснювати інформаційну політику, управління інформації та зв'язків з громадськістю Адміністрації Президента України, комітети Верховної Ради України, що відповідають за інформаційну політику. В Україні створюються і незалежні інформаційно-аналітичні центри, такі як Український центр економічних і політичних досліджень ім. А. Разумкова та інші. Суспільство чекає від цих політичних інститутів розробки ефективної інформаційної політики, їхня діяльність повинна бути доступна для суспільного контролю.

9. Становлення та здійснення інформаційної політики в Україні вимагає її правового забезпечення, приведення вітчизняного законодавства у відповідність до вимог часу. Особлива увага в інформаційній політиці повинна звертатись на інформаційні технології, вони стають діючим важелем у перетворенні суспільства. Інформаційні технології стають найважливішим інструментом політичної боротьби, у ході якої вирішуються питання, у тому числі, і про найбільш прийнятну для суспільства програму його реформування.

10. Аналіз інформації, як ресурсу влади, як засобу реформування суспільства неможливий без розгляду ролі ЗМІ як політичного інституту влади, які в процесі політизації всіх сфер життя

суспільства виступають не тільки передавальною ланкою в складному механізмі політики, а і її творцем. Ньюс медіа тісно пов'язані з іншими політичними інститутами : політичними партіями, групами інтересів. Завдяки спонсорству, субсидіям, протекції, зв'язкам вони приймають участь в політичному процесі так само як і політичні партії і, в значній мірі, не залежать від держави. Ньюс медіа відіграють значну роль у вдосконаленні процесу соціалізації чи мобілізації “соціального капіталу”.

11.Американські політологи попереджують, що найбільша загроза для демократичного державного устрою - використання ЗМІ з метою політичного маніпулювання. Зростання місця і ролі інформації в житті суспільства актуалізує проблему інформаційного суверенітету та безпеки. Потреба забезпечення інформаційної безпеки викликана, по-перше, необхідністю забезпечення національної безпеки вцілому; по-друге, існуванням таких загроз інформаційній сфері країни, які можуть принести значний збиток загальним національним інтересам; по-третє, необхідністю врахування того, що за допомогою інформації можна впливати на свідомість та поведінку людей.

Таким чином, весь комплекс проблем, пов'язаний з впливом інформаційної революції на життя сучасного суспільства, повинен бути в полі зору державних інститутів при формуванні ними своєї інформаційної політики з метою оптимізації реформування суспільства.

Список опублікованих автором робіт за темою дисертації

Несвіт Г.П. Інформаційна політика як фактор трансформації суспільства // Актуальні проблеми політики: Зб.наук.пр.(Відп. ред. Кормич Л.І.) - Вип. 10 - Одеса: Астропринт, 2001, с.326-332.

Несвіт Г.П. Інформаційна безпека особистості // Актуальні проблеми політики: Зб. наук.пр.(Відп. Ред. Кормич Л.І.)- Вип.11. - Одеса: Астропринт, 2001, с.708-714.

Несвіт Г.П. Інформація як соціально-політичне явище // Актуальні проблеми державного управління: Зб.наук.пр. (Гол. ред. Якубовський О.П.)0 - Вип. 5. - Одеса: Астропринт, 2001, с. 80 - 83.

Несвіт Г.П. Інформаційні технології політичної боротьби // Наукові записки. Збірник наукових праць (Відп. ред. Котигоренко В.О.) -Вип. 13, с.263-269, Київ. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2001.

Несвіт Г.П. Конституційно-правові аспекти інформаційної безпеки України // Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, жовтень 2000. Одеса: "Юридична література", 2001. с. 242-245.

Несвіт Г.П. Соціально-політичний процес в Україні (жіночий аспект) //Актуальні проблеми державного управління. Зб.наук.пр.- Вип.2. -Одеса: Астропринт,1999. -С. 292-302.

АНОТАЦІЯ

Несвіт Г. П. Інформаційна політика держави як чинник реформування суспільства. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за фахом 23.00.02 - політичні інститути і процеси. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2001.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню інформаційної політики держави як фактора реформування суспільства.

Автор акцентує увагу на понятті "інформація", а також її ролі як трансформаційного ресурсу.

У дисертації розглядаються найважливіші напрямки інформаційної політики держави в аспекті їхнього впливу на реформування різноманітних сфер життя суспільства: сфери управління суспільством, інформатизації, інформаційних технологій і їхньої ролі в політичному процесі, місцю і ролі засобів масової інформації на процес реформування, а також значення інформаційної безпеки

Ключові слова: інформація, знання, інформаційна політика, інформаційні технології, інформатизація, інформаційний простір, засоби масової інформації, інформація як трансформаційний ресурс, інформаційна безпека, реформування суспільства.

АННОТАЦИЯ

Несвит Г.П. Информационная политика государства как фактор реформирования общества. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 - политические институты и процессы. Одесская национальная юридическая академия. Одесса, 2001.

Диссертация посвящена комплексному исследованию информационной политики государства как фактора реформирования общества.

Автор акцентирует внимание на определении понятия "информация", его соотношении с понятиями "данные", "знание", "мудрость". Четкое философское обоснование этого вопроса позволяет более детально представить информационную политику, ее особенности в условиях реформирования общества. Информация рассматривается как трансформационный ресурс, способный по своему потенциалу превзойти все другие виды ресурсов развития общества. Грамотное использование этого ресурса обеспечивает государству успешное проведение демократических реформ.

В диссертации анализируются основные направления информационной политики государства, в частности ее влияние в преобразовании системы управления обществом, проведение информатизации общества, выполнение Национальной программы информатизации, использование информационных технологий в политической борьбе в целях продвижения в обществе наиболее эффективных программ реформирования важнейших сфер его жизнедеятельности.

Анализ информационной политики проводится в диссертации с учетом выводов американской политической науки об информационной революции, которая характеризуется в ее глобальном контексте. Сегодня говорить об информационной политике без учета ее всемирного аспекта не представляется возможным. Влияние информационной революции испытывают все страны. Вопрос заключается в том, как эти страны используют мировой опыт, учитывают ли они в национальных программах ее воздействие.

Особое значение в этом плане имеет вопрос об информационной безопасности общества и личности. В диссертации особое внимание уделяется анализу концепции информационной безопасности личности и общества как структурному элементу информационной политики. В частности рассматриваются конституционно-правовые аспекты информационной безопасности Украины. На основе анализа документов Верховной Рады Украины, Кабинета Министров Украины делается вывод о существенных проблемах, которые стоят перед государством в детальной разработке и осуществлении на практике концепции информационной безопасности, преодолении тех угроз, которые назревают в обществе вследствие неэффективной информационной политики, проводимой до настоящего времени государством.

На основе изучения американских источников, сформулированы императивы информационной политики, без учета которых проведение эффективной политики реформирования общества невозможно. Прежде всего, это императивы, касающиеся социальных последствий информационной революции, возможности и уже фактического существования в некоторых странах информационной элиты, которая активно претендует на власть, а также возможности формирования двухклассового общества.. Императивом информационной политики является значительное изменение политических институтов, в частности, резкое снижение авторитета и значения политических партий, возрастание роли средств массовой информации, рост их влияния на политический процесс, превращения индустрии новостей в специфический политический институт. Императивом информационной политики является серьезное преобразование института политического лидерства.

Ключевые слова: информация, знания, информационная политика, информационные технологии, информатизация, средства массовой информации, информация как трансформационный ресурс, информационная безопасность, реформирование общества.

SUMMARY

Nesvit G. P. Information policy of a state as a factor of a society transformation. - Manuscript.

Dissertation for the degree of political sciences specialty 23.00.02 - Political institutes and processes. - Odessa Nation Law Academy. Odessa, 2001.

This thesis is devoted to the complex investigation of information policy of a state as a factor of a society transformation.

The author makes an accent on definition of data, information, knowledge, wisdom. She investigates information as a transforming resource.

The author of the dissertation investigates the main spheres of information policy in an aspect of their influences on public administration, informatisation process, information technologies and their role in political process, means of mass communication and their influence on politics and also some problems of information security protection.

Key words: information, knowledge, information policy, information technologies, informatisation, information as a transforming resource, information security protection, society transformation.